

УДК 346.2

О. О. Косткіна
головний консультант
Вищого господарського суду України

ПОВНОВАЖЕННЯ ВИЩОГО ГОСПОДАРЬСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДНИК ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Постановка проблеми. Будь-яка система являє собою сукупність елементів, пов'язаних певними зв'язками, структурою та ієрархією задля реалізації заданих для неї функцій.

Судова система в Україні не є винятком. Завдяки їй побудові за інстанційним принципом кожен її елемент досягає поставлених цілей та визначених йому завдань через систему повноважень.

Саме повноваження є тією мірою свободи органів влади, через призму якої оцінюється законність їхніх рішень, дій і бездіяльності.

Від того, наскільки чіткою, однозначною, збалансованою та загалом досконалою є система повноважень органу влади, залежить його можливість виконувати свої функції з урахуванням принципу дискреційності, не порушуючи гарантовані права фізичних та юридичних осіб.

Саме тому актуальним є дослідження повноважень Вищого господарського суду України, який посідає провідне місце в забезпеченні належного функціонування судів господарської юрисдикції, покликаних швидко та ефективно вирішувати спори, що стосуються суб'єктів господарювання та їхньої господарської діяльності, а отже, й забезпечення сталого розвитку економіки загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі питання повноважень судів було предметом аналізу таких науковців, як В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко, Т.І. Дузінкевич, В.В. Сердюк, А.Ф. Козлов, К.В. Гусаров, О.Г. Яновська, та інших.

Метою статті є визначення правового статусу Вищого господарського суду України як складника правового статусу.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи повноваження касаційного господарського суду, необхідно, перш за все, дати їм визначення, після чого описати та здійснити класифікацію.

Наприклад, енциклопедичні джерела вказують на те, що повноваження – це сукупність прав і обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій [1, с. 639].

Аналогічної думки дотримується А.О. Неугодинов, який зазначає, що повноваження є сукупністю прав та обов'язків органу [2, с. 11].

В.Ф. Погорілко та В.Л. Федоренко визначають повноваження судів загальної юрисдикції як сукупність прав і обов'язків судів загальної юрисдикції, закріплених за ними Конституцією та законами України [3, с. 354].

На думку Т.І. Дузінкевича, повноваження суду можна визначити як нерозривно пов'язані між собою права й обов'язки, що можуть бути безпосередньо втілені у діях суду, спрямовані на розгляд справ, які підлягають вирішенню в порядку відповідної форми судочинства, та вчинення інших дій, якими наділено суд відповідно до норм процесуального законодавства для досягнення завдань судочинства [4, с. 21].

Зі свого боку В.В. Сердюк характеризує повноваження суду як правомочності суду, покладені законом із метою реалізації поставлених завдань [5, с. 17].

Як зазначив А.В. Солонар, поняття «повноваження» перебуває у тісному зв'язку із такими поняттями, як «завдання», «функція», «компетенція». Наприклад, усі державні чи недержавні органи створено з певною метою діяльності. Саме в завданнях останніх відображається ця мета. Проте без функцій, завдяки яким реалізуються поставлені перед органом завдання, мета залишається лише на папері. Тому для виконання функцій кожний орган наділяється тими правами та обов'язками, які можна окреслити поняттям «повноваження». У свою чергу, сукупність перерахованих структурних елементів являє собою поняття компетенції. Зауважимо, що, проаналізувавши всі наведені міркування, можна дійти висновку, що поняття «повноваження» розглядають так: повноваження як сукупність прав та обов'язків, повноваження як складовий елемент компетенції, повноваження як функції [6, с. 254].

Отже, повноваження суду – це можливість вчиняти різні процесуальні дії та вживати організаційних заходів, спрямованих на забезпечення розгляду справи.

А.Ф. Козлов пропонує виділити такі групи повноважень суду під час здійснення правосуддя: а) забезпечення участі в процесі зацікавлених осіб; б) збирання, дослідження та оцінювання доказів і встановлення об'єктивної істини у справі; в) винесення рішень; г) виправлення допущених помилок під час винесення рішень; г) виконання судових рішень [7, с. 127].

Вважаємо, що подібні критерії класифікації повноважень можуть бути застосовані також до повноважень касаційного господарського суду, окрім пункту б), оскільки з огляду на встановлені статтею 1117 Господарського процесуального кодексу (далі – ГПК) України [8] положення касаційна інстанція не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні або постанові господарського суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати нові докази або додатково перевіряти докази.

Досліджуючи повноваження Вищого адміністративного суду, С.В. Которобай застосував поділ повноважень на предметні та функціональні [9, с. 65]. Таку ж класифікацію повноважень використав також К.В. Гусаров під час аналізу повноважень суду на стадії розгляду цивільної справи [10].

Вважаємо за можливе за аналогією використати подібний підхід поділу на предметні та функціональні також до повноважень Вищого господарського суду України.

Наприклад, до предметних повноважень варто зараховувати компетенцію як сукупність підвідомчості й підсудності господарських справ.

Функціональні повноваження охоплюють увесь комплекс господарських процесуальних прав та обов'язків касаційного суду на різних стадіях господарського процесу.

Функціональні повноваження можна поділити на повноваження з ведення судового засідання із закінчення процесу без винесення судового рішення, а також пов'язані з постановленням судового рішення.

Також у науковій літературі виділяють інструктивні повноваження суду – це така група повноважень, згідно з якими суд роз'яснює сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, їхні права та обов'язки з надання доказового матеріалу й доказування фактів, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, роз'яснює наслідки вчинення або невчинення певних процесуальних дій, наслідки надання чи ненадання певного виду доказів, роз'яснює, якими доказами може бути підтверджений той чи інший факт, роз'яснює право сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, на оскарження рішення суду тощо [11].

На думку К.В. Гусарова, повноваження суду під час здійснення правосуддя пов'язані з його «вирішальними діями з керівництва процесом». Як критерій для їх класифікації автор використовує стадії судового процесу [12, с. 201].

Вважаємо, що повноваження касаційного господарського суду залежно від стадій касаційного перегляду можна поділити на повноваження на стадії порушення касаційного провадження та

на стадії касаційного перегляду актів судів попередніх інстанцій.

Зокрема, до повноважень на стадії порушення касаційного провадження можна зарахувати повноваження щодо такого: вирішення питання про поновлення пропущеного процесуального строку звернення з касаційною скаргою; повернення касаційної скарги, якщо пропущено строк звернення і відсутні підстави для його поновлення або з підстав, визначених статтею 111-3 ГПК України; з попереднього повноваження виливає повноваження щодо оцінки поважності причин пропуску.

На нашу думку, доцільним було б про класифікувати повноваження Вищого господарського суду також залежно від судового акта, який переглядається судом касаційної інстанції: повноваження під час перегляду ухвал судів попередніх інстанцій і повноваження під час перегляду рішень і постанов.

Також можна виділити виключні повноваження суду касаційної інстанції (такі як касаційний перегляд) та спільні повноваження для всіх господарських інстанцій, оскільки для перевірки юридичної оцінки обставин справи та повноти їх встановлення у рішенні або постанові господарського суду касаційна інстанція використовує процесуальні права суду першої інстанції.

Виключні повноваження Вищого господарського суду України наведено у статті 111-9 ГПК України «Повноваження касаційної інстанції», відповідно до якої касаційна інстанція за результатами розгляду касаційної скарги має право на таке: 1) залишити рішення першої інстанції або постанову апеляційної інстанції без змін, а скаргу без задоволення; 2) скасувати рішення першої інстанції або постанову апеляційної інстанції повністю або частково і прийняти нове рішення; 3) скасувати рішення першої інстанції або постанову апеляційної інстанції і передати справу на новий розгляд, якщо суд припустився порушень норм процесуального права, які унеможливили встановлення фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи. Справа направляється на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, якщо порушення норм процесуального права, які унеможливили встановлення фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи, допущені тільки цим судом. У всіх інших випадках справа направляється до суду першої інстанції; 4) скасувати рішення першої інстанції, постанову апеляційної інстанції повністю або частково і припинити провадження у справі чи залишити позов без розгляду повністю або частково; 5) змінити рішення першої інстанції або постанову апеляційної інстанції; 6) залишити в силі одне із раніше прийнятих рішень або постанов.

Зі змісту статті 1116 ГПК України вбачається, що суд касаційної інстанції наділений повноваженням вирішувати питання про прийняття відмови від касаційної скарги. Вказане повноваження також можна зарахувати до виключних, оскільки щодо касаційної скарги такими повноваженнями наділений виключно Вищий господарський суд України.

Прикладом спільних повноважень може бути повноваження щодо винесення окремої ухвали, визначене у статті 90 ГПК України Розділу XI «Вирішення господарських спорів у першій інстанції».

Вказані вище повноваження та критерії для їх класифікації пов'язані з функцією перегляду в касаційному порядку оскаржуваних судових актів судів попередніх інстанцій, тобто є процесуальними.

Водночас треба виділити окрему групу повноважень, яка стосується організаційно-правової діяльності Вищого господарського суду України.

Наприклад, зі змісту статті 32 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [13] вбачається, що касаційний господарський суд аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику; надає методичну допомогу судам нижчого рівня з метою однакового застосування норм Конституції України [14] та законів України у судовій практиці на основі її узагальнення та аналізу судової статистики; дає спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової спеціалізації.

Висновки. Отже, здійснивши системний аналіз наукових визначень терміна «повноваження» та встановлених у ГПК України прав та обов'язків Вищого господарського суду України, можна дійти висновку про те, що повноваження Вищого господарського суду України – це певне коло прав та обов'язків, закріплених процесуальним законом, спрямованих на здійснення ним касаційного перегляду актів судів попередніх інстанцій із метою забезпечення законності та верховенства права під час здійснення судочинства.

Література

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшу-

ченка. – К.: ТОВ «Вид-во «Юридична думка», 2007. – 992 с.

2. Неугодніков А.О. Правовий статус адміністративного суду в Україні: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / А.О. Неугодніков; Одеська національна юридична академія. – О., 2006. – 20 с.

3. Погорілко В.Ф. Конституційне право України: підручник / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко. – К.: «Правова єдність», 2010. – 429 с.

4. Дузінкевич Т.І. Повноваження суду першої інстанції цивільної юрисдикції: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Т.І. Дузінкевич; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – П., 2015. – 279 с.

5. Сердюк В.В. Правовий статус Верховного Суду України в системі судової влади: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.10 / В.В. Сердюк; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2009. – 38 с.

6. Солонар А.В. Окремі аспекти розкриття змісту поняття «повноваження» / А.В. Солонар // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 2. – С. 253–256.

7. Козлов А.Ф. Суд первой инстанции как субъект советского процессуального права. – Томск: Изд-во Томск. гос. ун-та, 1983. – 165 с.

8. Господарський процесуальний кодекс України: Закон від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/main/1798-12>.

9. Которобай С.В. Повноваження Вищого адміністративного суду України як суб'єкта адміністративно-процесуальних правовідносин / С.В. Которобай // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – № 4. – С. 64–69.

10. Гусаров К.В. Функціональні повноваження суду в стадії розгляду цивільної справи та проблема заочного рішення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/9627/1/Gusarov_136-142.pdf.

11. Луспеник Д.Д. Роль суду в цивільному змагальному процесі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1156/>

12. Гусаров К.В. Проблемы гражданской процессуальной правосубъектности: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / Нац. юрид. акад. Украины. – Х., 2000. – 201 с.

13. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17/ed20130609>.

14. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

Анотація

Косткіна О. О. Повноваження Вищого господарського суду України як складник правового статусу. – Стаття.

Стаття присвячена висвітленню повноважень Вищого господарського суду України. Автором на основі досліджень провідних науковців проаналізовано визначення терміна «повноваження». Відповідно до предмета наукового аналізу охарактеризовано систему повноважень касаційного господарського суду, здійснено їх класифікацію.

Ключові слова: Вищий господарський суд України, повноваження, спеціалізовані суди, касаційна інстанція, правосуддя.

Аннотация

Косткина О. О. Полномочия Высшего хозяйственного суда Украины как составляющая правового статуса. – Статья.

Статья посвящена освещению полномочий Высшего хозяйственного суда Украины. Автором, на основе

исследований ведущих ученых, проанализированы определения термина «полномочия». В соответствии с предметом научного анализа охарактеризована система полномочий кассационного хозяйственного суда, осуществлена их классификация.

Ключевые слова: Высший хозяйственный суд Украины, полномочия, специализированные суды, кассационная инстанция, правосудие.

Summary

Kostkina O. O. Powers of the Supreme Economic Court of Ukraine as a component of legal status. – Article.

The article is devoted to coverage of the powers of the Supreme Economic Court of Ukraine. The author, based on the research of leading scientists analyzed the term “powers”. According to the subject of scientific analysis described system powers Cassation Commercial Court, their classification.

Key words: Supreme Economic Court of Ukraine, powers, specialized courts, court of cassation, justice.